

Rendőrordon a színház előtt

A kaposvári teátrum fénykora

Olyan rendőrordon és tömeg vette körül a Vígszínházat, hogy jeggyel is csak hosszas közelharc árán lehetett bejutni, és előadás után akkora volt a 20-25 perces, tüntetésszámba menő vastaps, amelynek semmiképpen nem akart vége szakadni, hogy a színészek már civil ruhában jöttek ki meghajolni. Olyat, mint amilyet már több mint negyven éve a kaposvári Csiky Gergely Színház pesti vendéjátékán, az Állami áruház előadásakor, azóta sem láttam.

Most, hogy nem lehet színházba járni, fokozottan eszembe jutnak az emlékeim, és ez az előadás, meg a kaposvári színház fénykora, amely a hetvenes évek második felétől körülbelül 1990-ig tartott, igencsak meghatározó emlék. Az Állami áruház elementáris, fejbekölintő volt. Jelentős késéssel kezdődött, mert annyi jegy nélküli akart bejutni, hogy elállták az utat a boldog jegytulajdonosoktól, mindenki furakodott, tolakodott, lökdösődött, ahogy érte. A rendőrök próbálták visszatartani az áradatot, de ők sem pipáltak még ilyet, így aztán érthetően némiképp meg voltak zavarodva, pedig szép számmal vezényelték ki őket. Később ez vígszínházi csataként vonult be a köztudatba.

Az Állami áruház zenés darabként, meg Gertler Viktor temérdek híres színésszel teli, 1953-ban bemutatott filmjeként is hódított. A szovjet sematikus operett mintájára készült, a szocializmust minden kritika nélkül felmagasztaló, de ügyesen megírt, ezért élvezhető magyar sematikus operett. A fiatal Ascher Tamás rendezőként „megtekerte”, gunyorosan a visszajára fordította, teletűzdelte fantáziadús, sziporkázó ötletekkel, és dicshimnusz helyett „kibelezte” a szocializmust, így az ironikus, elkeserítő, dühítő, fájdalmas és röhejes fonákját mutatta meg. Az egyik dal, amely alatt trappolva, dobogva, fenyegető elszántsággal jött előre egészen a rivaldáig a színpadi tömeg, valóságos forradalmi kórusvá vált, már-már olyan ereje volt, hogy szinte elsöpört mindent, leradírozta a föld színéről a rendszert. Ekkor már roppant szemléletesen megmutatkozott a kaposvári színházi fénykor egyik fő jellegzetessége, hogy a csoportos szereplőknek, a „legkisebb” statisztáknak is olyan az odaadásuk, az elszántságuk, annyira maximális a jelenlétük, mint ha ők vinnék a hátukon a produkciót. És bizvást elmondható, hogy vitték ők is. Ez aztán Mohácsi János revelatív produkcióiban különösen megmutatkozott, imádott hatalmas szereplőgárdával dolgozni, mindenkinek saját arca, markáns figurája, minden villanásnak jelentése volt.

Az Állami áruház vége után a Vigben kiadós tapsot követően leeresztették a vasfüggönyt, és belátható ideig nem húzták fel, nem nyílt ki rajta a kisajtó sem, hogy meghajoljanak a színészek. Valakik azt akarhatták, hogy takarodjunk végre el onnan. De nem tettük. Vastapsoltunk, zúgtak a bravó kiáltások, lábbal dobogás is volt. Szóval közösséggé szerveződve, anélkül, hogy ezt végiggondoltuk volna, ösztönösen, lényegében tüntettünk, átragadt ránk az előadás heve. Gondolom, nagyobb balhétől tartva, nem akartak minket erőszakosan kiebrudalni. Eltelt így vagy húsz-huszonöt perc, mire végre-valahára felemelkedett a vasfüggöny, és a zilált, valamennyire zavarodott, de azért örömmámorban úszó színészek ismét kijöttek meghajolni, de addigra már átöltözve, civil ruhában.

Azt hiszem, sokan éltük át ekkor, hogy annyira viharos, olyan elsöprő, és legfőképpen elképesztően fontos, zsigerekbe ható élmény lehet a színház, annyira össze tud egészen különböző embereket kovácsolni a nézőtéren, hogy nem is gondoltuk volna. A kaposvári színház jelenséggé vált, bizonyos előadásaira a fővárosból is szép számmal érkeztek a nézők, legnagyobb sikerére, a Marat halálára főiskolákról, egyetemekről való-ságos buszkonvojok indultak. Sokszor láttam ezt az előadást, mindig vágytam rá, hogy „originál” kaposvári közönséggel is megnézhessem, az ő reakcióikat is átélhessem, de soha nem sikerült, mindig jócskán voltak Budapestről, Pécsről, más nagyvárosokból is nézők. Vasfüggönytrükk nem volt, de ezeket az előadásokat követően ugyancsak húsz-huszonöt percig dübörgött a vastaps,

A magyar színházi életben párját ritkítóan erőteljes rendezői team dolgozott a teátrumban úgy, hogy nem széthúztak, hanem segítették egymást.

az éljenzés. Sőt, egyszer akkor voltam ott, amikor a nézőtérről hóvirágeső zúdult a színpadra, és bizony finoman fogalmazva is könnyes lett a publikum tagjainak meg a színészeknek a szeme.

Ács János rendezte Peter Weiss darabját, amelyet többen már porosnak tartottak, állítólag a premier közel sem volt tele, tán leginkább **Eörsi István**, aki dramaturgként, versszövegíróként közreműködött, sejthette, hogy micsoda robbanásveszélyes gyúanyag van a kezükben. Ahogy szokta, „csőre is élesített” bizonyos szövegrészeket. És már ott volt az abszolút csúcson lévő kaposvári csapat, négyen is olyanok a deszkákon, akikből nem kért a Színház- és Filmművészeti Főiskola, de Kaposváron meglátták bennük a lehetőséget,

csillogó gyémántta csiszolták őket: Pogány Judit, Csákányi Eszter, Jordán Tamás, Lukáts Andor. Azóta mind Kossuth-díjasok, ahogy szinte az akkori vezető színészek, rendezők szinte valamennyien. (Koltai Róbertet többször felterjesztették, Mohácsinak pedig régen kellett volna adni.) A szabálytalan alkatokban is meglátták a tehetséget. Ha beszédhibás volt, kikupálták, ha nem volt szép szál legény, vagy sudár alkatú nő, akkor is játszhatott szerelme, rendszerint meg is szépült a szerepben a nagy átéléstől.

A Marat halála, amely egy elmegyógyintézetben játszódik, ahová nem csak azokat dugják, akiknek a betegségük ezt megkívánja, áttételesen országjelképpé vált, a saját sorsunkról mutatott tükröt. Amikor például az ádázul lázadókra hirtelen sokdézsnányi víz zúdult a magasból olyan robajjal és súllyal, hogy földhöz vágta őket, hideglelősen átérezhettük, hogy ez nem az a közeg, ahol különösebben ugrabugrálhatunk.

A magyar színházi életben szinte párját ritkítóan erőteljes rendezői team dolgozott a teátrumban úgy, hogy nem széthúztak, hanem egymást segítették. Bemutató előtt egy héttel valamennyien megnézték, milyen állapotban van a produkció, elmondták a véleményüket, tanácsokat adtak, de ezt rendszerint nem rossz hangulatban, hanem tényleg vállt vállnak vetve. Ez nem azt jelenti, hogy nem volt kiabálás, olykor nem repült akár egy szék is, hogy nem feszült időnként pattanásig a hangulat. Főleg évad végén, amikor már megfőttek egymás levében, kilenc hónapig egymás ábrázatát nézték, többször, unásig elis-

mételték az anekdotáikat, vicceiket. De összezártságukban volt az erejük. Kaposvár akkoriban reménytelen, lepukkant, világvégi város volt, nem is lehetett nagyon mást csinálni a színháziaknak, mint a teátrumban halálra dolgozni magukat. És ott lebzselni a művészbüfében, ahol hajnalban is lehetett egy tál meleg ételt kapni, a piáról nem is beszélve. Itt verték a blattot, sakkoztak, csocsóztak, ebben az ablaktalan, levegőtlen, nem ritkán alkoholgőzös és csaknem mindig cigarettafüstös pinchelyiségben, félig-meddig ez volt az otthonuk. És miközben eszmét, rögeszmét cseréltek, nekibúsulva világot megváltottak, monomániásan az aznapi előadásról vagy a következő bemutatóról, a színházi ügyekről beszéltek. Ez volt a kaposvári színház kiugró színvonalának az egyik titka. Szemléletes eset, hogy a legendássá lett Pinokkió előadáshoz sokáig nem sikerült megtalálni a nevezetes fabábu jellegzetes, kopogó járását. Hajnali háromkor azt mondta Ascher Pogánynak, hogy menjenek még fel a színpadra próbálni. De ő annyira fáradt volt, hogy a rendező a karjánál fogva vonzolta a lépcsőn, ahol véletlenül pontosan olyan szaggatottan, élesen kopogtak Pogány léptei, mint amilyenre vágytak.

Nem véletlen, hogy akkoriban az igazán jó vidéki színházak nem a nagy egyetemi városokban voltak, hanem Szolnokon, Kecskeméten és a gyárvárosként számontartott Miskolcon. Kevesebb figyelem vetült rájuk, az illetékesek sok mindent észre sem vettek, vagy inkább szemet hunytak afölött, ami miatt Budapesten, Debrecenben, Szegeden ugrottak volna.

A kaposvári színház törzsgárdájának zöme, nagyon megszenvedve az elválást, lassacskán szétspiccelt. A Katona József Színház bizonyos tekintetben jogfolytonos a kaposvárival és az egykori szolnokival is. Az említettek kivül nagy rendezők, Zsámbéki Gábor, Gothár Péter, Babarczy László, Máté Gábor kerültek ki Kaposvárról. Máté az onnan kikerült színész-kiválóságok csapatát is erősíti Molnár Piroskával, Básti Julival, Olsavszky Évával, Bezerédi Zoltánnal, aki rendezőként is jeleskedik. Csupa Kossuth-díjas. Szintén részesült ebben az elismerésben Pauer Gyula szobrász, aki már nincs köztünk, de igencsak emlékeztet a varázslatos látványterveire.

A kaposvári fénykor embereinek többsége ma is aktív, és hol itt, hol ott, megtermékenyítik a színházi életet. / **Bóta Gábor**